

A Fővárosi Ítéltábla a Gadó Gábor Ügyvédi Iroda (ügyintéző: dr. Gadó Gábor ügyvéd) által képviselt OTP Bank Nyrt. (1051 Budapest, Nádor u. 21.) I. rendű és az OTP Jelzálogbank Zrt. (1051 Budapest, Nádor u. 21.) II. rendű felpereseknek – az S.B.G.K. Ügyvédi Iroda (ügyintéző: dr. Bajkai István ügyvéd) által képviselt Magyar Állam alperes ellen az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó, fogyasztóra hátrányos szerződéses kikötés tisztességtelenségére vonatkozó törvényi vélelem megdöntése iránt indult perében a Fővárosi Törvényszék 2015. február 9. napján meghozott 4.G.40.115/2015/8. számú ítélete ellen a felperesek részéről 9. sorszámmon, az alperes részéről 10. sorszámmon előterjesztett fellebbezés folytán meghozta a következő

í t é l e t e t :

A Fővárosi Ítéltábla az elsőfokú bíróság ítéletének fellebbezéssel meg nem támadott részét nem érinti, fellebbezett rendelkezését helybenhagyja, fellebbezett indokolását a jelen ítélet indokolásában foglaltak szerint részben megváltoztatja.

Kötelezi az I. és II. rendű felpereseket, hogy fizessenek meg személyenként 15 napon belül az alperesnek 635.000 (hatszázharmincötezer) forint másodfokú perköltséget, és térítsenek meg az államnak külön felhívásra személyenként 3.000 (háromezer) forint le nem rótt fellebbezési illetéket. A fennmaradó 2.000 (kettőezer) forint le nem rótt fellebbezési illetéket az állam viseli.

Az ítélet ellen fellebbezésnek nincs helye.

I n d o k o l á s

Az I. és II. rendű felperesek a 2014. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Törvény) 6. §-a és 8. § (1) bekezdés b), c) pontja alapján előterjesztett keresetükben annak megállapítását kérték, hogy az általuk megkötött forint alapú, valamint deviza alapúnak nem minősülő deviza fogyasztói kölcsönszerződések részévé vált, a keresetlevél mellékletét képező kivonatban feltüntetett általános szerződési feltételeik (a továbbiakban: ÁSZF) egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó kikötései tisztességesek, ezért érvényesek.

A Pp. 155/A. §-ában foglaltak alapján indítványozták a 93/13/EGK irányelv (a továbbiakban: Irányelv) értelmezése végett az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) előzetes döntéshozatali eljárásának kezdeményezését a következő kérdésekkel összefüggésben:

Az Irányelv 4. cikk (1) bekezdésében foglaltakat úgy kell-e értelmezni, hogy valamely általános szerződési feltétel tisztességességének a vizsgálata során lehetővé kell tenni a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülmény vizsgálatát, és ezzel összefüggésben a vizsgálat eredményében érdekelt felek számára bizonyítékaik előterjesztését?

Az Irányelv 5. cikkét – figyelemmel az Irányelv 1. cikk (2) bekezdésében foglaltakra – úgy kell-e értelmezni, hogy a fogyasztónak ajánlott, írásba foglalt általános szerződési feltételeknek tartalmazniuk kell azokat a fogyasztói kölcsönszerződés jövőbeli egyoldalú módosítása feltételeinek átláthatósága szempontjából jelentős információkat is, amelyek jogszabály alapján nem nyilvános (azaz üzleti titok körébe tartozó) információknak minősülnek?

Az Irányelv 7. cikk (2) bekezdésében foglaltakat úgy kell-e értelmezni, hogy a fogyasztók közvetlenül, vagy szervezeteik révén (közvetve) jogosultak legyenek részt venni a fogyasztói szerződések általános szerződési feltételeinek tisztességességével összefüggő eljárásokban, így a bíróság előtti polgári peres eljárásokban? Kielégíti-e az Irányelv ezen rendelkezését az, hogy a Magyar Állam közvetlenül (alperesi pozícióban) vesz részt az általános szerződési feltételek tisztességességéről döntő peres eljárásban, ám a fogyasztó a perben sem félként, sem beavatkozóként nem vehet részt?

Az alperes ellenkérelmében a kereset elutasítását kérte.

Az elsőfokú bíróság ítéletével a keresetet elutasította, és az alperes javára az I. rendű felperest 635.000 forint, a II. rendű felperest 317.000 forint perköltség megfizetésére kötelezte.

A keresetlevélhez csatolt üzletszabályzatok, az annak alapján készített kivonat, valamint a felperesek alperes által kétségbe nem vont hivatkozásai alapján megállapított ítéleti tényállásban rögzítette azokat – a kereset tárgyát képező – egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötéseket, amelyeket a felperesek 2004. május 1. napja és 2010. november 26. napja között a forint alapú és a deviza alapúnak nem minősülő deviza fogyasztói kölcsönszerződések vonatkozásában alkalmaztak.

Az elsőfokú ítélet jogi indokolásában kiemelte: a bíróságot köti az Alkotmánybíróság 2014. november 11-én kelt III/1522-37/2004. számú, a Magyar Közlönyben 34/2014. (XI. 14.) AB határozatként közzétett, valamint a 2015. január 27-én kelt III/1692/2014. számú, a Magyar Közlönyben 2/2015. (II. 2.) AB határozatként közzétett döntése, amely a jelen per megindításának és lefolytatásának eljárásjogi alapját és speciális szabályait megteremtő, továbbá a jelen perben hozandó érdemi döntés anyagi jogi alapját, az elbírálás során irányadó anyagi jogi szabályokat létrehozó Törvény alaptörvény-ellenességét semmilyen vonatkozásban, semelyik része tekintetében nem találta megállapíthatónak.

A kereseti kérelmek vizsgálata során elsőként szükségesnek tartotta annak megítélését, hogy a felperesek által tisztességesnek megállapítani kért szerződési feltételek a Törvény 8. § (3) bekezdésében foglaltakra tekintettel a 4. § (1) bekezdése szerinti egyoldalú kamatemelést,

költségemelés, díjemelés lehetővé tevő szerződéses kikötésnek minősülnek-e, mert ha nem, úgy a 4. § (1) bekezdésében foglalt elveknek való megfelelés nem vizsgálható, a kereseti kérelem annak okán utasítandó el, hogy nem is lett volna előterjeszhető. Tipikusan nem minősülnek egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő feltételnek az üzletszabályzatok eljárásrendre vonatkozó rendelkezései, melyek a szerződésmódosítás közlésének, nyilvánosságra hozatalának, kihirdetésének módját, valamint az ehhez kapcsolódó, ügyfeleket megillető felmondási vagy egyéb észrevételezési jogot, az annak alapján követendő eljárást, következményt rögzítik. Ilyen megítélés alá esnek a felmondási jog szerződésbeli biztosításával, annak mikénti szabályozásával kapcsolatos rendelkezések is. A felmondási jog a 4. § (1) bekezdés f) pontjába foglalt elvnek való megfelelés szempontjából lehet releváns, meglétére a felperesek bizonyítékként hivatkozhatnak. Nem tartoznak továbbá a Törvény hatálya alá az automatikus módosulást tartalmazó rendelkezések, valamint azok a rendelkezések, amelyek a módosítás hatálybalépéséhez az adósok kifejezett elfogadását kívánják meg.

Az elsőfokú bíróság ehhez képest megállapította, hogy a perbeli esetben a felperesek kizárólag a törvény hatálya alá tartozó szerződéses rendelkezéseket tették a per tárgyává, ezért azok mindegyikét érdemben vizsgálta.

Abból indult ki, hogy a Törvény 11. § (1) bekezdése alapján nem vehette figyelembe egyéb jogszabály [1959. évi IV. törvény (Ptk.), 1996. évi CXII. törvény (Hpt.), 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet, stb.] rendelkezését, vagy az Irányelvet, kizárólag a Törvény 4. § (1) bekezdés a)-g) pontja szerinti feltételeknek való megfelelést vizsgálhatta, és annak eredményéhez képest a 11. § (2) vagy (3) bekezdése szerinti határozatot hozhatta meg. Álláspontja szerint a Törvény 7. § (1) bekezdésében, valamint a 11. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezésekkel a jogalkotó eljárási szabály köntösébe bújtatva valójában anyagi jogi rendelkezést alkotott, illetve eljárási szabályt anyagi jogi tartalommal töltött meg, hiszen a jelen eljárásban alkalmazandó Pp.-től eltérő eljárási szabályok körében az anyagi jogi rendelkezéseket tartalmazó 4. §-ra utalással kizárta annak a Ptk.-ban írt anyagi jogi szabálynak az alkalmazását, miszerint nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásainak megfelelően határozzák meg. A jogalkotó 2014-ben úgy tette kötelezővé valamely szerződési feltétel tisztességtelenségének vélelmezését és minősítette ezzel egyidejűleg az adott szerződési feltételt semmisnek, hogy az adott érvénytelenségi ok ezzel a tartalommal a szerződési feltétel alkalmazásának idején nem volt meghatározva, sőt a szerződés megkötésekor hatályos jogszabályi rendelkezés értelemben az adott feltétel tisztességtelenségének a megállapítása kifejezetten kizárt volt. A 34/2014. (XI. 14.) AB határozat értelemben azonban e körülmény nem valósít meg visszaható hatályú jogalkotást, nem sérti a jogállamiság, ezen belül a jogbiztonság elvét, vagyis nem alaptörvény-ellenes.

A felperesek előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló indítványait a következők miatt mellőzte:

Nem szükséges a felmerülő uniós jogértelmezés, mert a jelen per kapcsán a perrel érintett időszakban nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely az Irányelv 1. cikk (2) bekezdésében írtak szerint az Irányelv hatálya alóli kivételt megalapozhatná. Az Irányelv 4. cikk (1) bekezdésével kapcsolatos felperesi érvelés olyan alkotmányossági problémához tartozó kérdés (res iudicata áttörése, a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme), melynek megítélése

az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik, és amely tekintetében az Alkotmánybíróság már határozott is. Ezen kívül olyan eljárási kérdéseket rögzítő rendelkezések vonatkozásában lenne legfeljebb csak megállapítható a Törvény Irányelvbe ütközése, amelyek alkalmazásának hiányában sem volna lehetséges az elbírálandó jogvita érdeme tekintetében más döntést hozni, mint amelyet jelen eljárás keretében a Törvény rendelkezései alapján a bíróság meghozni köteles. A Törvény eljárásjogi rendelkezéseinek értelmezése a nemzeti bíróságok feladata. Maga a Törvény, valamint az annak alapján folyó jelen per is az Irányelv 7. cikk (1) bekezdésében előírt, a (2) bekezdéssel összhangban álló „hatékony eszköz”. Az Irányelv a minimum harmonizáción belül szabad kereteket adott a nemzeti jogalkotásnak, ezért a tagállamok nem kötelesek olyan védelmi rendszert kialakítani, amelyben az érintett fogyasztóknak jelen kell, vagy lehet lenniük, hiszen a fogyasztók jelenléte a közérdekű keresetek esetében az eljárások elhúzódását okozhatja, ami pedig a fogyasztók összességét hátrányosan érintené. Amennyiben az Irányelvbe ütközés okán a Törvény egésze – a felperesi elképzeléseknek megfelelően – a jelen eljárásban nem lenne alkalmazható, úgy a keresetet az alperes perbeli legitimációjának hiányában, vagyis azért kellene a bíróságnak elutasítania, mert a felperes nem a megfelelő alperessel szemben terjesztette elő igényét, a Magyar Állam ugyanis nem alanya a perbeli megállapítással érintett jogviszonynak. A kereset elutasítása sem jelentené azt, hogy ne élne továbbra is a Törvény által megteremtett vélelem, a felperesek azt érnék el, hogy a vélelem megdöntésére kezükben levő eszköz veszne el. A vélelem és az ahhoz kapcsolódó jogkövetkezmények kizárólag a Törvény Alkotmánybíróság általi megsemmisítésével lettek volna elháríthatóak. Sem az Irányelv, sem a hazai jogszabály nem írt elő olyan kötelezettséget, miszerint a felpereseknek üzleti titkot kellett volna felfedniük. Másfelől sem a Hpt., sem más hazai jogszabály nem minősítette az árazási elveket üzleti titoknak. Az Irányelv 5. cikk (1) bekezdésének megfelelően a jelen perben azt kell vizsgálni, hogy a felperesek által írásban alkalmazott szerződési feltételek világosak és érthetőek voltak-e. Nem járhat a fogyasztó sérelmével, ha az egyoldalú szerződésmódosítás jogát tartalmazó egyes szerződési feltételeiket olyan dokumentumba foglalják, amelyet üzleti titokra hivatkozással nem tárnak a fogyasztó elé a szerződéskötéskor. A nemzeti jogi szabályozás nem adott felmentést az Irányelv világosságra és érthetőségre (átláthatóságra) vonatkozó követelménye alól. Az Irányelvben hivatkozott kizárási szabály szerződési feltételekre vonatkozik. A felperesek ugyanakkor arra hivatkoztak, hogy a szerződési feltétel hiánya alapul jogszabály kötelező rendelkezésén. Egy nem létező szerződési feltétel irányelv hatálya alóli kizárása fogalmilag lehetetlen. A jelen esetben a hiányzó szerződési feltételek hiánya egyebekben nem is olyan jogszabályi rendelkezésen alapul, amely a kizárást megalapozná.

A per tárgyát képező szerződéses feltételek érdemi vizsgálata során az elsőfokú bíróság a Törvény címére és miniszteri indoklására tekintettel a 4. § (1) bekezdésében írt elvek tartalmát a 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény (a továbbiakban: PK vélemény), míg az átláthatóság elve tartalmát a PK vélemény és a 2/2014. Polgári jogegységi határozat (a továbbiakban: PJE határozat) indoklásában foglaltak együttes figyelembevételével állapította meg. Rámutatott arra, hogy mivel a Törvényhez fűzött miniszteri indoklás szerint a Kúria joggyakorlatának, jogértelmezésének mindenki számára való kötelezővé tétele volt a cél, ezért a Törvényben foglalt elvek is azzal a jelentéstartalommal kell, hogy bírjanak, amelyeket annak a Kúria maga is tulajdonított, ezek pedig a PK vélemény 6. pontjában és az ahhoz fűzött indoklásban írt jelentéstartalmak. Az elsőfokú bíróság figyelemmel volt továbbá arra is, hogy akárcsak egy elvnek való meg nem felelés esetén a szerződéses kikötés tisztességtelen, ezért a további vizsgálat a kereset elbírálása szempontjából már irreleváns.

Az volt az álláspontja, hogy a felperesek Törvény hatálya alá tartozó szerződéses kikötései minden esetben súlyosan sértik az átláthatóság elvét és többnyire az egyértelmű és érthető megfogalmazás elvét is. A tételes meghatározás elvét illetően az elsőfokú bíróság osztotta a felperesek azon érvelését, miszerint az ok-listának ugyan taxatívnak kell lennie, de a pénzügyi intézmény adhat tájékoztató magyarázatot a megjelölt módosítási ok tartalmát illetően. Ezek nem az ok-lista okainak a körét nyitják meg, nem teszik a zárt ok-listát nyitottá, hanem az abban szereplő egy-egy pontra adnak magyarázatot, éppen a világosság és érthetőség szempontját erősítendő. A felmondhatóság elve kapcsán az elsőfokú bíróság tévesnek ítélte az alperes azon álláspontját, miszerint a szerződéses feltételek között abban az esetben is kötelezően szerepelnie kell az adóst az egyoldalú, hitelező általi szerződésmódosítás esetére megillető felmondási jognak, ha az a fogyasztót a jogszabály kötelező rendelkezése folytán már a jogszabály alapján megilleti.

Figyelemmel arra, hogy a felperesek együttesen kérték valamennyi feltétel tisztességességének, érvényességének a megállapítását, az elsőfokú bíróság keresetösségi jog hiányában elutasította a felpereseknek a másik felperes által kizárólagosan alkalmazott ÁSZF rendelkezések vonatkozásában előterjesztett kereseti kérelmét.

Az I. és II. rendű felperesek fellebbezésükben az elsőfokú ítélet megváltoztatásával a kereset teljesítését kérték. Indítványozták, hogy az ítéltábla a kereseti kérelemben és fellebbezésben foglalt indokok alapján kezdeményezze a Bíróság előzetes döntéshozatali eljárását (Pp. 155/A. §).

Kiemelték, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás a Törvény irányelvkonform értelmezése követelményének teljesülését szolgálja. A Törvény amiatt is Irányelv ellenes, mivel kizárja, hogy a perben a fogyasztó érdekében hivatkozni lehessen a Törvényben nem nevesített tisztességtelenségi okra, és az ez okból következő nyilvánvaló semmisséget a bíróság akár hivatalból is észlelhessen. Álláspontjuk szerint ezáltal Irányelv által teljesíteni kívánt fogyasztóvédelmi cél megvalósulása kerül veszélybe. A Magyar Állam perbeli pozíciója nem értelmezhető akként, hogy a fogyasztók védelmében van jelen az eljárásban, miközben a fegyveregyenlőség elvét sértve egyidejűleg éppen a Magyar Állam vonja meg a fogyasztóktól a lehetőséget ezen eljárásokban jogaik érvényesítésére és perbeli érdekeik képviseletére. A felperesek szerint a PJE határozat 2. pontja, valamint azzal összefüggésben a Törvény figyelmen kívül hagyta a Hpt.-nek az árazási elvek rendeltetésére és jogi minősítésére vonatkozó előírásait. Az Irányelv helyes interpretációja az, hogy nem minősülhet tisztességtelenség az egyoldalú szerződésmódosítás, ha az átláthatóság követelménye olyan okból kerül korlátozásra, amely ok közvetlenül jogszabály rendelkezésén, vagyis az árazási elvek nem nyilvános információvá történő minősítésén alapul. Az előzetes döntéshozatali eljárás választ adna arra a kérdésre, hogy az Irányelv 1. cikk (2) bekezdésében foglalt kivételt megállapító szabály kizárólag valamely jogszabályban rögzített kikötés szerződésben történő szerepeltetését vonja-e ki a tisztességtelenség vizsgálata alól, vagy pedig arra az esetre is vonatkozik amikor a jogszabály kógens, vagy diszpozitív előírására figyelemmel elmarad a szerződésben valamely információ feltüntetése.

A felperesek álláspontja szerint az elsőfokú bíróság a kereset tárgyát képező szerződéses kikötéseket – mérlegelési jogkörében eljárva – nem az átlagfogyasztó szemszögéből, nem az

átlagfogyasztótól elvárható gondosság, ésszerűség, tájékozottság és figyelmesség alapul vételével értelmezte a Törvény 4. § (1) bekezdése szerint, olyan követelményeket hiányolt a vélelem sikeres megdöntéséhez, amelyek csak az egyoldalú szerződésmódosítás bekövetkezése esetén a fogyasztó ellenőrzési joga keretében vizsgálhatóak, nem volt tekintettel arra, hogy a jelen perben a Törvény speciális tárgyi és eljárási szabályai szerint csak az általános szerződési feltételek szintjén volt alátámasztható a szerződési feltételek tisztességessége, így a PK véleményben foglalt, a bíróság által csak egyedi szerződéses ügyletek tekintetében vizsgálható követelmények megvalósulását követelte meg.

Az elsőfokú bíróság döntése érdemben a következők miatt nem helytálló a felperesek fellebbezésében kifejtettek szerint:

A Törvény 4. §-ának alkalmazása csak akkor felel meg az Alaptörvény 28. cikke szerinti követelménynek, ha a bíróság a Ptk. és a Hpt. rendelkezéseinek megfelelően értelmezi a Törvényt. A pénzügyi intézmény általános szerződési feltételeinek az egyoldalú szerződésmódosítással összefüggésben történő elemzésekor az általános szerződési feltétel ok-listára vonatkozó rendelkezéseinek tisztességességét kell vizsgálni. Téves az az álláspont, miszerint a hét követelményt megtestesítő szerződési feltételt a Törvény alapján tisztességtelennek kellene vélelmezni, hiszen ez esetben a vélelmet az egyes körülményekre vonatkoztatott külön vélelem miatt eleve meg sem lehetne dönteni. A követelmények teljesülését bizonyítani kell, és azok nem a szerződési feltétel részei. Az elsőfokú eljárás során a vélelem megdöntését célzó bizonyítékok előadása körében hangsúlyozták a Hpt. időben változó rendelkezésein alapuló differenciált értelmezés fontosságát. Azokban az esetekben amikor a Hpt. eltérést nem engedő módon írja elő egy vagy több, a Törvény 4. §-ában nevesített elv betartását, a követelmény – a jogszabály alapján – az általános szerződési feltétel kötelező tartalmi elemévé vált. Ha a pénzügyi intézmény az egyes (konkrét) jogügyletek esetén figyelmen kívül hagyja a szerződés részévé vált jogszabályi előírásokat, úgy az már nem az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, hanem a pénzügyi intézmény szerződésszegését valósítja meg. Abban az esetben pedig, ha a jogszabály kógens követelményként határozza meg valamely, a Törvény 4. § (1) bekezdésében meghatározott elv teljesítését, a kölcsönszerződésnek a törvényi előírással ellentétes kikötése a Ptk. 200. § (2) bekezdése szerinti semmisségi okként értékelendő. E különbségtétel azért fontos, mert rávilágít arra, hogy a főszabályként hét konjunktív elemből álló feltételsor adott esetben ennél kevesebb elemből állóvá „zsugorodik”. Nem vehető figyelembe tisztességtelenségi okként valamely elv megsértése akkor, ha az adott általános szerződési feltétel elfogadásakor hatályos kógens jogszabályi rendelkezések az adott követelmény érvényesülése érdekében kifejezetten rendelkeztek. Így például, amikor a Hpt. a fogyasztó felmondási jogának vagy a szimmetria elvének tiszteletben tartását a kölcsönszerződés kötelező tartalmi elemévé tette, vagy eltérést nem engedő módon előírta az objektivitás vagy a tételes felsorolás elvének a szerződésben való figyelembevételét.

A világos és érthető megfogalmazás elvének tartalmát illetően figyelemmel kell lenni arra, hogy az átlagosan képzett fogyasztótól elvárható volt: tájékozódjon a kölcsönszerződés egyoldalú módosításával összefüggő indokolt szakmaiságot tükröző kifejezések jelentéséről, szerződéses rendeltetéséről. Az átláthatóság elve szorosan kapcsolódik a világos és érthető megfogalmazás elvéhez. A PK vélemény alapján a pénzügyi intézmény nem adhatott részletekbe menő tájékoztatást olyan jövőbeli – a szerződésben rögzített ok-lista szerinti okok valamelyikét kiváltó – körülményekről, eseményekről, amelyek a pénzügyi intézmény rendes

üzleti kockázatának körén kívül esnek. Ebbe a körbe tartoznak az előre nem látható, az ellenérték megállapításánál figyelembe nem vehető, előre nem kalkulálható események. Az átláthatóság elve egyebekben nem csupán a világosság és érthetőség elvéhez kapcsolódik szorosán, de elválaszthatatlan a ténylegesség és arányosság, valamint a szimmetria elvétől is. Figyelemmel kell tehát lenni arra, hogy a Hpt. 2010. január 1. napjától hatályos 210. § (3)-(5) bekezdése egyértelművé teszi, hogy a pénzügyi intézménynek a ténylegesség és arányosság, valamint a szimmetria elvének teljesüléséről nem a kölcsönszerződésben, hanem a nem nyilvános árazási elvekben kell rendelkeznie. A felperesek tehát csak annyiban rendelkezhetnek az átláthatóság elvét érintő kérdésekről az ÁSZF-ben, amennyiben az adott szabályozási tárgykör nem tartozott az árazási elvekben rendezendő kérdések közé. A Hpt. ugyanis kizárta, hogy a jövőbeli egyoldalú szerződésmódosítás folytán a kamat-, illetve költségnövekedés mértékéről, illetve a változás mértékét meghatározó árazási elvekről magában a fogyasztói kölcsönszerződésben rendelkezzenek a felek. Az árazási elvek összetett banküzemeltetési szempontjainak az ÁSZF-ben való rögzítése szükségképpen megsértette volna a világosság és érthetőség követelményét. Az átláthatóság követelménye mindezekre tekintettel a fogyasztó döntése szempontjából releváns, a pénzügyi intézmény által ismert és egyben nyilvánosnak számító információk közzétételére kell, hogy vonatkozzon.

A tételes meghatározás elvét nem sérti, ha az üzletszabályzatban a fogyasztó jobb tájékoztatása érdekében az ok-listában szereplő valamely ok bekövetkezését kiváltó eseményről példálódzó tájékoztatás olvasható, sőt az éppen hogy az érthetőség követelményének teljesülését segíti elő. A fogyasztó tájékozódását, a megkötni tervezett szerződés jobb megértését elősegítő szerződéses kikötés nem lehet tisztességtelen.

A fogyasztót megillető felmondási jog az egyoldalú szerződésmódosításra jogosító általános szerződési feltétel tisztességességének megítélését csak abban az esetben befolyásolja, ha a felmondási jogról a kérdéses időszakban jogszabály kötelező jelleggel nem rendelkezik. A Hpt. 210. § (5) bekezdése már 2009. augusztus 1-től feljogosította a fogyasztót arra, hogy a felmondás hatálybalépése előtti időszakban a fogyasztói kölcsönszerződést felmondhassa. A Hpt. 2010. január 1-től hatályos 210. §-a pedig a (9) bekezdésben rögzítette, hogy a fogyasztó az egyoldalú szerződésmódosítás hatálybalépése előtt – megismerve annak tartalmát – a szerződést díjmentesen felmondhatta. A felperesek által kibocsátott Általános üzletszabályzat már 2009. augusztus 1. napját megelőzően feljogosította a fogyasztót arra, hogy – tartozásának egyidejű rendezése mellett – a hitelszerződést bármely időpontban, akár azonnali hatállyal felmondja.

A felperesek szerint az elsőfokú ítélet valamennyi üzletszabályzat esetében tévesen állítja az egyértelmű és érthető megfogalmazás elvének megsértését. Az üzletszabályzatok egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó rendelkezései ugyanis kielégítik e követelményt, és azok megfelelnek az elsőfokú ítélet által is hivatkozott PK véleményben foglalt követelményeknek. Az üzletszabályzatok szóhasználata, az alkalmazott kifejezések szakszerűek, alkalmasak arra, hogy egzakt, félreértésre okot nem adó információt nyújtsanak a fogyasztó számára. Az átlagos ismeretekkel rendelkező fogyasztótól ugyanis a PK vélemény alapján is elvárható, hogy a szerződéskötés során utánanézzon, rákérdezzen a számára nem érthető fogalmak jelentésére, szerepére. Ezzel összefüggésben a felperesek eljárását esetenként az egyes szerződések megkötésének folyamatára koncentrálni lehet vizsgálni, és állapítható meg, hogy nem tettek eleget a 2009. évi CLXII. törvényben foglalt tájékoztatási kötelezettségüknek,

vagyis a Ptk.-ban alapelvi szinten szabályozott együttműködési kötelezettségnek. Az üzletszabályzatokban foglalt egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó ÁSZF kikötés tisztességtelensége azonban önmagában nem vonható kétségbe.

Az átláthatóság elvének megsértését is tévesen állapította meg az elsőfokú bíróság. Az üzletszabályzatoknak az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó rendelkezése kielégíti e követelményt és megfelel a PK véleményben előírtaknak. A szerződés feltüntette az objektív ok-listát, átláthatóvá tette az ahhoz kapcsolódó esetleges egyoldalú szerződésmódosítás felperes általi közlésének rendjét, a fogyasztót megillető jogokat, így például a felmondási jog gyakorlását, annak feltételeit. A fogyasztói kölcsönszerződés esetleges, jövőbeli egyoldalú módosításának mértékét ugyanakkor nem lehetett a szerződéskötéskor meghatározni, és azt az ügyfél tudomására hozni, mivel a szerződésmódosításának szükségessége és mértéke több előre nem látható, olyan jövőbeli esemény függvényében alakult ki, amelyekről a szerződés létrejöttkor a felpereseknek sem lehetett tudomása. A PK vélemény is egyértelművé tette, hogy az ok-lista szerinti ok bekövetkezése a pénzügyi intézmény üzleti kockázatán kívüli esemény megtörténtét tételezi fel, amely értelemszerűen nem ismert a szerződéskötés időpontjában.

Az alperes fellebbezésben az indokolás tekintetében kérte az elsőfokú ítélet megváltoztatását a következők szerint:

Mellőzendők az elsőfokú ítéletnek a Törvény és az Irányelv összhangjával, továbbá az előzetes döntéshozatali eljárás szükségességének kérdésével, az árazási elvek és a szerződési feltételek körében érvényesülő előírások elemzésével, a Magyar Állam esetleges felelősségének felmerülésével kapcsolatos indokolási elemei (142. oldal második bekezdéstől a 148. oldalig terjedő rész).

A törvény hatálya alá tartoznak az egyoldalú szerződésmódosításhoz kapcsolódóan ÁSZF-ben rögzített azon eljárásrendre vonatkozó rendelkezések, melyek azt rögzítik, hogy a szerződésmódosítást a felperesek milyen módon közlik a szerződött ügyfelekkel, illetve milyen módon hozzák nyilvánosságra, hirdetik ki annak tényét, valamint amelyek az ehhez kapcsolódó ügyfeleket megillető felmondási vagy egyéb észrevételezési jogot, az annak alapján követendő eljárást, következményt rögzítik.

A tételes meghatározás elvének sérelmét jelenti az ok-listában megjelenő bármilyen példálódzó felsorolás (akárcsak az alpontok tekintetében is).

A felmondhatóság elve csak úgy érvényesül, ha a felmondási jogot a szerződés kifejezetten biztosítja a fogyasztók számára.

A fellebbezés indokolásában az alperes kifejtette, hogy az előzetes döntéshozatali eljárásokkal kapcsolatban az elsőfokú bíróság olyan kérdéseket elemez, melyek vonatkozásában vagy már alkotmánybírói határozat született, vagy jelen eljárásnak nem is képezik tárgyát, és tartalmukat tekintve is megalapozatlanok. Fel sem merülhet a Törvény alkalmazása mellőzésének kérdése, hiszen a felpereseknek nincs és nem is lehet a jelen perben olyan igénye, amely az Irányelven alapul, és annak célját szolgálná. Az állam perbeli szerepét pedig az Alkotmánybírói határozatai egyértelműen tisztázták, így e tekintetben sem merülhet fel kérdés a továbbiakban. Az elsőfokú ítélet megalapozatlanul tesz olyan állításokat, amelyek a Törvény és az uniós jog diszharmóniájára vonatkoznak. Ez azokra a megállapításokra is igaz, ha az ítéleti megállapítás nem egyértelműen állítást fogalmaz meg, de az uniós joggal való szembenállására utal. A jogszabály kötelező rendelkezésének megfelelően meghatározott

feltételekkel kapcsolatban semmilyen, az elsőfokú bíróság által említett diszharmónia nem áll fenn. Azt maga ez elsőfokú bíróság is megállapította, hogy a per érdemi kimenetelét ez a kérdés tulajdonképpen nem befolyásolja, miután a perrel érintett időszakban nem voltak olyan normák és a felperesek által alkalmazott olyan szerződéses rendelkezések, amelyekre az Irányelv 1. cikk (1) bekezdése utal. Az elsőfokú ítélet azon megállapítása, hogy a Hpt. 210. § (3) bekezdésének árázási elvekre vonatkozó utolsó mondatrésze, valamint a (4) bekezdésének 2010. január 1-től hatályos rendelkezése volt ellentétes az uniós joggal, olyan megállapítás, mely nemhogy megalapozatlan, de túl is terjeszkedik a perben vizsgálandó kérdések keretein. Az, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdésében szabályozott elveknek már a szerződés rendelkezéseiben kell érvényesülniük és az a kérdés, hogy a kógens jogszabályok mit írnak elő az árázási elvek vonatkozásában, nem mosható össze. A deviza alapú szerződésekben alkalmazott általános szerződési feltételek tekintetében született ítéletek is alátámasztják, hogy a Törvényben felsorolt elvek a tisztességesség immanens tartalmát képezik, azaz a pénzügyi intézményeknek kezdettől fogva meg kell felelniük ezeknek az elveknek. Az árázási elvek nem a fogyasztóknak szólnak, nem a mellérendeltségen alapuló polgári jogi jogviszonyt szabályozzák. Az elsőfokú ítélet mindazon megállapításai, melyek az árázási elvekkel összefüggésben a Magyar Állam jogalkotó szerepét minősítik, sőt felelősségét vetik fel, megalapozatlanok, és olyan megállapítások, melyek túllépik a jelen perben vizsgálandó kérdések körét.

Az elsőfokú ítéletéből az tűnik ki, hogy az elsőfokú bíróság a kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő kikötésen nem az ezen jogra és annak gyakorlására vonatkozó rendelkezések összességét érti, hanem a kikötés fogalmát sokkal szűkebben értelmezi. Az alperes álláspontja szerint a hiteldíj-módosítást lehetővé tevő, annak okait, gyakorlását, a vonatkozó eljárást, az ehhez kapcsolódó felmondási jogot stb. szabályozó rendelkezések összessége mint egység tekinthető a kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő kikötésnek. Az elsőfokú bíróság megközelítésének elfogadása esetén, ha az ÁSZF külön alpontban vagy mondatban tartalmazná a hiteldíj-emelésre felhatalmazó rendelkezést és egy másik alpontban vagy mondatban az ok-listát, akkor már maga az ok-lista sem lenne a kikötés része, hiszen a hiteldíj-módosítást szűk értelemben a felhatalmazó rendelkezés teszi lehetővé, az ok-lista már csak annak okait határozza meg. A Törvény is magától a kikötéstől – nem pedig a kikötés mellett vagy közelében található más ÁSZF rendelkezésektől – követeli meg, hogy feleljen meg a 4. § (1) bekezdésben foglalt elveknek. A tisztességtelenség vélelme úgy kerül felállításra, hogy a kikötés tisztességtelen, „tekintettel arra, hogy az nem felel meg” az a)-g) pontban foglalt elveknek. A vélelmet megdönteni is csak annak bizonyításával lehet tehát, hogy magáról a kikötésről kell bizonyítani a hét elvnek való megfelelést. Ha a felhatalmazó mondat lenne csak maga a kikötés, akkor csak ezt az egy mondatot lehetne a hét elv szempontjából vizsgálni, amely nyilvánvalóan értelmetlen. Kikötés alatt az egyoldalú hiteldíj-módosítással kapcsolatos rendelkezések összegét kell érteni és ebben az esetben a vélelem is kiterjed a kikötés egészére. Nem mondható ki például a felmondási jogra vonatkozó ÁSZF rendelkezésekről, hogy azok nem tartoznak a vélelem hatálya alá, a tisztességtelenségi vizsgálat során – éppen a törvény előírásai alapján – mégis figyelembe veendő. Logikai okból sem maradhatnak érvényesek az egyoldalú szerződésmódosítást szabályozó kikötések egyes részei. Az eleve tisztességtelenül, így érvénytelenül kikötött jog ugyanis nem gyakorolható, és nem lehetnek érvényesek az ezen jog gyakorlásának módjára, az erről szóló értesítés mikéntjére és az értesítés költségeinek viselésére, továbbá a jog gyakorlása esetén a másik fél felmondásának jogára és annak gyakorlására vonatkozó

rendeletek sem, hiszen azok tartalom nélküli, alkalmazásra nem kerülhető kikötések lennének.

Az alperes álláspontja szerint sérti a tételes meghatározás elvét az, hogy az ok-lista egy-egy elem vonatkozásában példálódzó felsorolást tartalmaz. Tipikusan ilyenek mondhatók azok az ok-lista elemek, amelyek nem definitív meghatározást tartalmaznak. Nem beazonosítható, nem definitív fogalom például a pénzügyi forrásszerzési lehetőségek változása, a pénzügyi intézmény ugyanis számos esetet e meghatározás körébe vonhat, és az alperes szerint éppen ezt igazolja, hogy ezután példálódzó felsorolást tartalmaz az ok-lista e körben.

A felmondhatóság elve vonatkozásában az alperes az elsőfokú eljárás során előterjesztett beadványaiban foglaltakra hivatkozással arra mutatott rá, hogy az elsőfokú ítélet megalapozatlanul állapítja meg, miszerint a felmondási jognak nem kell kötelezően szerepelnie a szerződésben.

Az I. és II. rendű felperesek fellebbezési ellenkérelmükben az alperes által fellebbezett körben az elsőfokú ítélet helybenhagyását kérték. Álláspontjuk szerint az alperes fellebbezésének indoklásában nem részletezte az ítéleti indoklás mellőzésére vonatkozó kérelmét megalapozó érveit. Az elsőfokú bíróság az ítélet indoklása során a vonatkozó jogszabályi rendelkezések által számára előírt kötelezettségének eleget téve járt el. Nem lehet megalapozott az a fellebbezés, mely arra irányul, hogy az elsőfokú bíróság a jogszabály által számára előírt kötelezettségét részben ne teljesítse, valamint hogy az ügy meggyőződése szerinti elbírálásának ne tehessen eleget. A Törvény nem zárja ki sem a Ptk.-nak, sem a bírói gyakorlatnak az Irányelvnek megfelelő módon történő értelmezését. A Ptk. 209. § (2) bekezdése az Irányelv 1. cikk (2) bekezdésének átültetésére irányult. A Kúria a PJE határozatban rögzített okfejtésében tévesen hivatkozott az egyoldalú szerződésmódosítással szembeni tisztességességi elvárások kapcsán a Bíróság C-26/13. számú „Kásler” ügyben hozott ítéletére, az árfolyamréssel összefüggésben tett megállapítások ugyanis nem alkalmazhatók analóg módon az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés tisztességessége megítélésére. A felperesek álláspontja szerint mind a Törvény, mind a PJE határozat sérti a kötelező uniós jogi előírásokat, mely az alperes által előadottakkal ellentétben a fogyasztók eljárási jogainak sérelmét jelenti. A CON/2014/59 számú véleményben írtak szerint az Európai Központi Bank számára nem volt kérdéses a visszaható hatályú jogalkotás ténye. A Törvény 4. §-ában előírt jogalkotói megközelítés nem felel meg az Irányelvben foglalt elvárásoknak. Az elsőfokú ítélet alperes által vitatott 142-148. oldalán rögzített valóságos és okszerű érvek alapján megállapítható, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás helyénvaló és indokolt. Az elsőfokú bíróság helyesen járt el, amikor az alperesi fellebbezésben is hivatkozott egyes üzletszabályzati rendelkezéseket a törvényi vélelem hatálya alá nem tartozónak minősített. A részleges, egyes kikötésekre kiterjedő érvényesség megállapítását semmilyen jogszabályi rendelkezés nem zárja ki, annak kizárólag az a feltétele, hogy a keresettel érintett ÁSZF-en belüli egyes szerződéses kikötések megfeleljenek a Törvény 4. § (1) bekezdése szerinti valamennyi elvnek. A felperes szerint pusztán a nyelvtani értelmezés általánosan elismert szabályai alapján önálló szerződési feltételt tartalmazhat egy mondatrész is, ha az nyelvtanilag önmagában – az azt körülvevő szöveggörnyezet nélkül is – értelmezhető. A fogyasztót megillető felmondási jog az egyoldalú szerződésmódosításra jogosító általános szerződési feltétel tisztességességének megítélését csak abban az esetben befolyásolja, ha a felmondási jogról a kérdéses időszakban jogszabály kötelező jelleggel nem rendelkezik. A PK vélemény tartalmából is az következik, hogy a szerződési feltételek között

nem szükséges szerepeltetni a hitelező általi szerződésmódosítás esetére az adóst megillető egyoldalú felmondás jogát, ha az a fogyasztót a jogszabály kötelező rendelkezése folytán már a jogszabály alapján megilleti.

Az alperes fellebbezési ellenkérelmében a felperesek által fellebbezett körben az elsőfokú ítélet helybenhagyását kérte. Kiemelte, hogy a felperesek nem hivatkozhatnak a Törvény alaptörvény-ellenességére, az Alkotmánybíróság határozata ugyanis egyértelműen kimondta: a Törvény nem ütközik a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmába, nem sérti sem a jogbiztonságot, sem a tisztességes eljárás elvét. A fellebbezés nem tartalmaz olyan indokot, amely alapján az előzetes döntéshozatalra a jelen eljárásban szükség lenne. A három konkrét kérdéssel kapcsolatban az elsőfokú bíróság is arra az álláspontra helyezkedett, miszerint ezek körében nincs helye előzetes döntéshozatalnak. A fogyasztó fizetési kötelezettségeinek mértékét ténylegesen befolyásoló adatokat illetően a teljes körű, a jog tartalmára is kiterjedő szabályozás az árazási elvek felfedése nélkül is lehetséges lett volna a szerződéskötéskor (Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.21.785/2014/4.). Az átlagos fogyasztó mércéjén keresztül ítélandó meg, hogy valamely szerződéses kikötés megfelel-e az érthető és egyértelmű megfogalmazás elvének. Az átlagos fogyasztó jogi és pénzügyi ismeretekkel minimális mértékben rendelkezik, az ilyen szakkifejezések jelentésével nincs tisztában, szubjektív, egyedi szempontokon alapuló egyéni szükségleteinek kielégítésére törekszik, így gazdasági összefüggéseket nem vizsgál, különösen nem makroökonómiai összefüggéseket. A jogvita eldöntése során nem azt kell vizsgálni, megfelelnek-e az alkalmazásuk idején hatályos törvények tételes rendelkezéseinek a vonatkozó szerződési, illetve üzletszabályzati rendelkezések, hanem azt, hogy tisztességtelen szerződési feltételnek minősülnek-e. Az elsőfokú ítélet helyesen állapította meg, hogy a felperesi szerződési kikötések nem felelnek meg a Törvény 4. § (1) bekezdésében rögzített elveknek.

A Fővárosi Ítéltábla nem érintette az elsőfokú bíróság ítéletének a felperesek keresetét a kereshetőségi jog hiányában elutasító rendelkezését, mert az fellebbezés hiányában jogerőre emelkedett [Pp. 228. § (4) bekezdés].

Az ítéltábla elsőként azt vizsgálta, hogy a felperesek indítványának megfelelően szükség lehet-e a Bíróság előzetes döntéshozatalára. Az EUMSZ 267. cikkéből és a Pp. 155/A. §-ából következően előzetes döntéshozatal akkor kezdeményezhető, ha az uniós jog értelmezésére az ítélet meghozatalához szükség van, azaz a Bíróság állásfoglalása nélkül a nemzeti bíróság előtt folyó perben érdemi döntés nem hozható. A jelen esetben e feltételek nem állnak fenn, ezért az ítéltábla elutasította a felperesek másodfokú eljárásban ismét előterjesztett indítványát. A konkrétan feltett, az Irányelv 4., 5. és 7. cikkét érintő kérdések kapcsán osztja az elsőfokú bíróság előzetes döntéshozatali indítványt elutasító döntésének indokait, melyeket megismételni nem kíván.

Az I. és II. rendű felperesek fellebbezése alaptalan, az alperes fellebbezése részben alapos.

Az elsőfokú bíróság a tényállást helyesen állapította meg. Az ítéltábla az érdemi döntéssel is egyetért, ugyanakkor a döntés jogi indokait csak részben osztja. A felek másodfokú eljárásban előterjesztett jogi okfejtései közül kizárólag azokra tér ki, amelyek a perbeli jogvita eldöntése szempontjából relevánsak [Pp. 239. §-a folytán alkalmazandó Pp. 221. § (1) bekezdés].

Az alperes indokolást érintő azon fellebbezése, amellyel az elsőfokú ítélet 142. oldal második bekezdésétől a 148. oldalig tartó indokok mellőzését kérte, a következők szerint alapos:

Az ítéltábla kiemeli, hogy a bíróság a Pp. 1. §-ában foglaltak értelmében a per tárgyát képező konkrét jogvitát és nem a felek, vagy képviselőik, illetve a korábban hasonló ügyben eljáró bíróságok közti, a konkrét jogvita szempontjából jelentőséggel nem bíró egyéb jogi vitákat bírálja el. A Pp. 221. § (1) bekezdéséből nem keletkezik a bíróság számára olyan kötelezettség, hogy az ítélet indokolásában a felek konkrét jogvita szempontjából irreleváns, illetve csupán teoretikus jogi érvelésre is kitérjen. A bíróság az ítélete indokolásában nem bocsátkozhat olyan jogi okfejtésekbe, melyek a saját, az indokolásban ugyancsak kifejtett álláspontja szerint az adott jogvita kereteit meghaladják, vagy a 2011. évi CLI. törvény 39. § (1) bekezdése alapján mindenki részére kötelező alkotmánybírósági határozatokban foglalt döntésekkel és indokolással, azok helyességével kapcsolatban kétségeket ébresztenek. Az elsőfokú ítélet alperesi fellebbezés szerint mellőzni kért indokai ebbe a körbe esnek.

Az elsőfokú bíróság helyesen állapította meg, hogy a perrel érintett időszakban nem voltak olyan jogszabályi rendelkezések, és a felperesek által alkalmazott olyan szerződési feltételek, amelyek az Irányelv 1. cikk (2) bekezdése szerinti kivétel körébe tartoztak volna. Ennek ellenére miközben a perben relevanciája nem volt, szükségesnek látta kifejteni a Törvény uniós joggal való szembenállásával, a Magyar Állam alperesi perbeli pozíciójával és az Alkotmánybíróság Törvény kapcsán hozott határozataival, valamint a Hpt.-nek az árazási elveket érintő szabályaival kapcsolatos álláspontját. E jogi okfejtéseknek az ítélet indokolásában a már korábban kifejtettek szerint és önmagában azért sincs helyük, mert a jogi indokolást ellentmondásossá teszik. Az elsőfokú bíróság ugyanis figyelmen kívül hagyta, hogy a Törvény nem az Irányelvet implementálta, hiszen a tisztességtelen szerződési feltételek általános szintű szabályozását a Ptk. tartalmazza. A Törvény egy speciális tárgykörben, kizárólag az egyoldalú szerződésmódosítási jog kapcsán tartalmaz rendelkezéseket, amelyekben az általános szintű szabályozás valamennyi elemét – adott esetben a Ptk. 209. § (5), majd (6) bekezdésében foglaltakat – már eleve éppen az elsőfokú bíróság által is megállapított azon tény alapján nem lehet számon kérni, hogy a magyar jogban sem a múltban nem volt, sem a jelenben nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely a pénzügyi intézmény egyoldalú szerződésmódosítási jogát kimerítően úgy szabályozná, hogy a felek e kérdésben való megállapodása szükségtelen, vagy a jogszabálytól eltérő megállapodásuk a norma tartalmával helyettesíthető lenne. A Bíróság a felperesek által is hivatkozott C-92/11. számú „RWE” ügyben hozott ítéletének 26. pontjában és a C-34/13. számú „Kušionová” ügyben hozott ítéletében az Irányelv 1. cikk (2) bekezdését már értelmezte, és az egyoldalú módosításra feljogosító keret jogszabály ezen értelmezés szerint nem tartozik az 1. cikk (2) bekezdése szerinti kivétel körébe.

Az elsőfokú bíróság részletesen és alapvetően helyesen megindokolta, hogy az előzetes döntéshozatalra a felperesek által indítványozott kérdések kapcsán miért nincs lehetőség. Ebben a körben a Magyar Állam alperesi pozíciójának, annak, hogy az állam a perben milyen minőségben vesz részt, maga sem tulajdonított jelentőséget. Ezzel ellentétesen nem maradhatnak az elsőfokú ítélet indokolásának olyan elemei, amelyekből mégis az következne, hogy az állam perbeli részvétele, annak minősége a felperesi indítványok mikénti elbírálása szempontjából egyébként mégis jelentőséggel bírhatna.

Hasonlóképpen önellentmondó a Hpt. 2010. január 1-től hatályos 210. § (3) és (4) bekezdésének elsőfokú bíróság általi „értékelése” is, ahhoz képest, hogy az Irányelv 5. cikkével kapcsolatos felperesi indítványt azzal az indokolással utasította el, hogy a világos, érthető szabályozás követelménye feltétlen, és az árazási elvekre vonatkozó kógens közhatalmi jellegű jogszabályokra való felperesi hivatkozás alaptalan.

A kifejtett indokok alapján tehát az ítéltábla mellőzi az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásából a 142. oldal harmadik bekezdésétől a 148. oldal második bekezdés első mondatáig tartó indokolási részt.

A felperesek keresetükben az elsőfokú bíróság által helyesen megállapított tényállás szerinti, kizárólag az egyoldalú szerződésmódosításra feljogosító és az ok-listát tartalmazó ÁSZF részeket tették a per tárgyává, ezek tekintetében kérték az érvényesség megállapítását, melyet a következőkkel indokoltak. A Törvény 4. § (1) bekezdésében foglalt b), c), d), f), g) pontok szerinti követelmények magán az ÁSZF-en nem, hanem csak az egyoldalú szerződésmódosítás bekövetkeztekor kérhetőek számon. A kereset tárgyát képező ÁSZF-ek az elfogadásukkor hatályos jogszabályokban előírt követelményeknek megfeleltek. A Hpt. 2009. augusztus 1-től hatályba lépett módosításai révén a jogszabályi előírások a szerződés részévé váltak, és azok figyelmen kívül hagyása nem a feltétel tisztességtelenségét, hanem jogszabályba ütköző voltát alapozza meg. E körben hivatkoztak a Ptk. 226. § (1) bekezdésére, valamint a perbeli időszakban (2004. május 1-től 2010. november 26-ig) még hatályba sem lépett 2013. évi V. törvény (új Ptk.) 6:60. § (1) bekezdésére. Az Alaptörvény 28. cikkét annak érdekében emelték ki, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdésében írt követelmények nyelvtani jelentésük szerinti és konjunktív számonkérése helyett az ÁSZF-ek közzétételekor hatályos, illetve azt követően hatályba lépett Hpt.-t módosító rendelkezések is figyelembe vehetőek legyenek. Azzal együtt, hogy véleményük szerint a változás mechanizmusának általános szerződési feltételben való rögzítése már eleve irreális elvárás volt, figyelemmel arra, hogy a jövőbeni változásokat maguk a pénzügyi intézmények sem láthatták előre, állították: az ÁSZF-jeik eleget tesznek a Törvény 4. § (1) bekezdés a) és e) pontjaiban foglalt világos és érthető, valamint átlátható szabályozás követelményének. Bár keresetük tárgyává nem tették, tényszerűen előadták, hogy az elsőfokú ítélet tényállása szerinti ÁSZF-jeik kiegészültek az egyoldalú módosításról szóló tájékoztatás rendjével, és a fogyasztó általános (rendes) felmondási jogával, vagy a számára az egyoldalú szerződésmódosítás esetére biztosított rendkívüli felmondás jogával, illetve 2009. augusztus 1-től a Hpt. felmondási jogra vonatkozó rendelkezéseivel.

A bíróság a Törvény 11. § (2) és (3) bekezdéseiből következően a 4. § (1) bekezdése szerinti követelmények mindegyikének megfelelő, vagy azok bármelyikének meg nem felelő szerződési feltételről állapítja meg, hogy érvényes, vagy utasítja el a keresetet. A Törvény 4. § (1) bekezdésében foglalt követelmények pedig kivétel nélkül tartalmi követelmények, tehát a szerződési feltétel részét kell, hogy képezzék, különállásuk, pusztán bizonyítékszerepük kizárt. Hiányuk mint tartalmi hiányosság és a követelmények bármelyikének való meg nem felelésük mint tartalmi hiba egyaránt a törvényi vélelem fennmaradásához és a kereseti kérelem elutasításához vezet. Miután a Törvény 4. § (1) bekezdésének különböző alpontjai az egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó szerződési feltétel érvényességéhez szükséges tartalmi elemeket rögzítik, nem helytálló az elsőfokú bíróság azon álláspontja, hogy ezek között lehetnének olyanok is, amelyek nem tartoznak a Törvény hatálya alá.

A Törvény hatálya alá tartozás kapcsán azt kell vizsgálni: a kereset tárgyát képező szerződéses feltételek lehetővé tesznek-e kamat-, díj-, illetve költségemelést vagy ilyen tartalmú szerződéses feltételhez kapcsolódnak-e a Törvény 4. § (1) bekezdésében meghatározott követelmények teljesülése szempontjából. Mindkét csoportba sorolható szerződéses feltételek a Törvény hatálya alá tartoznak, de közülük az érvényesség megállapítása eredménnyel csak az első körbe sorolható feltételekre kérhető. Az egyes követelményeket teljesítő kitételekről vagy szerződéses feltételekről a jelen perben a Törvény 11. §-ából következően a keresetnek helytadó döntés nem hozható. Ez utóbbiak tisztességtelensége önállóan nem is vizsgálható. A bíróság ugyanis az egyoldalú módosítás jogát biztosító szerződéses feltételről, nem pedig a részét képező egyes kitételekről dönt.

A felperesek nem tették a per tárgyává a Törvény 4. § (1) bekezdésének f) pontja szempontjából vizsgálandó, a fogyasztó felmondási jogát szabályozó szerződéses kikötéseket, az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó általuk érvényesnek tartott szerződéses feltételeknek nincsenek a felmondási jogra vonatkozó rendelkezései. Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint a felmondási jogra, valamint az egyoldalú módosításról való tájékoztatásra és eljárási rendre vonatkozó kitételek nem tartoznak a Törvény hatálya alá. Az alperesi fellebbezés e részben az indokolás megváltoztatását kérte, amely az alábbiak szerint alapos és ez egyben azt is jelenti, hogy a felperesek keresete az előbbiekben kifejtettek tekintetével hiányos.

A tisztességtelen feltétel semmis, jogkövetkezménye pedig az, hogy az adott szerződési feltétel a fogyasztót nem köti. Erre a semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni. A fogyasztó olyan szerződési feltételtől „szabadulhat”, csak az nem köti, amely a szerződéses kötelezettségeit érinti, a jogai gyakorlását korlátozza, nehezíti, azaz amely jogilag hátrányként értelmezendő tartalmat hordoz [Ptk. 209. § (1) bekezdés]. Ezzel szemben a fogyasztó szerződéses jogait garantáló vagy éppen a vele szerződő fél kötelezettségeit szabályozó feltételek – mivel azok kezdettől fogva nem a fogyasztót kötötték – tisztességtelensége a fogyasztó érdekében szóba sem kerülhet.

A felperesek által hivatkozott általános, a fogyasztót bármikor megillető felmondás jogára vonatkozó szerződési feltétel az előbb kifejtettek szerint nem tisztességtelen szerződési feltétel. Ez a felmondási jog azonban tartalmában nem felel meg a Törvény 4. § (1) bekezdés f) pontjában megkívánt, az egyoldalú szerződésmódosítás esetére biztosítandó rendkívüli felmondási jognak. Ha ez utóbbi jogosultságot az ÁSZF nem biztosította, úgy tartalmilag hiányos és már önmagában ezért tisztességtelen az egyoldalú szerződésmódosítást tartalmazó kikötés. Ebben az esetben fel sem merülhet, hogy a rendes felmondási jogra vonatkozó szerződési feltétel „hullana ki” a szerződésből. Amennyiben az ÁSZF a rendkívüli felmondás jogát biztosítja, azaz a Törvény 4. § (1) bekezdés f) pontjában foglalt követelmény teljesül, úgy ez a kitétel valóban kiesik a szerződésből, de nem azért, mert önmagában is tisztességtelen, hanem azért, mert alkalmazási lehetősége megszűnt és a szerződésben maradása felesleges, illetve megtévesztő lenne. Ha pedig ez a jogosultság esetleg más esetekben is megilletné a fogyasztót, úgy kizárólag az egyoldalú szerződésmódosítással összefüggésben válik alkalmazhatatlanná.

A felperesek arra is hivatkoztak, hogy a PK vélemény szerint az ÁSZF részeként nem kellett az egyoldalú módosítás esetére a felmondás lehetőségét biztosítani, ha e jogosultságot a jogszabály írta elő. A Ptk. 205. § (2) bekezdése értelmében a feleknek valóban nem kell megállapodniuk azokban a kérdésekben, amelyeket a jogszabály rendez. Ez azonban nem jelenti, hogy ilyen esetben a fogyasztóval szerződő félnek az ÁSZF-ben ne kellene tájékoztatást adnia a jogszabálynak megfelelő felmondási jog tartalmáról, feltételeiről. Így foglalt állást a Bíróság a C-472/10. számú „Invitel” ügyben hozott ítélet 29. pontjában, valamint az „RWE” ügyben hozott ítélet 50. pontjában is. Az uniós joggal összhangban álló értelmezés mellett tehát a Törvény 4. § (1) bekezdésének f) pontját úgy kell érteni, hogy a fogyasztó felmondási joga akkor biztosított, ha az ÁSZF azt szabályozza, vagy a jogszabálynak megfelelő tartalmú felmondási jog esetén az ÁSZF a jogszabályról tájékoztat.

Az egyoldalú szerződésmódosítás megtörténtéről szóló tájékoztatás rendjére vonatkozó kitételek ugyancsak a Törvény hatálya alá tartoznak. Az elsőfokú bíróság által idézett PK vélemény is ezt támasztja alá, amennyiben arra utal: ha a felmondás jogát a jogszabály nem rendezi, ezt az ÁSZF-ben indokolt szabályozni azzal együtt, hogy a módosítást miként kell a fogyasztó tudomására hozni és mennyi idő áll a rendelkezésére ahhoz, hogy a felmondási jogával élhessen. Ha ezeket a kérdéseket is a jogszabálynak megfelelően kívánják rendezni, akkor pedig – a már korábban kifejtettek szerint – a jogszabály tartalmáról kell az ÁSZF részeként tájékoztatást adni. Az eljárási rendre vonatkozó szabályok a szerződési feltétel felmondási joghoz kapcsolódó szükséges elemei. Nem tekinthető biztosítottnak a felmondás lehetősége, ha az egyoldalú módosítás tényéről és a felmondási jogról a fogyasztó nem kap tájékoztatást. A perben egyébként a felperesek arra hivatkoztak, hogy kifejezetten a módosítás esetére vonatkozó tájékoztatás rendjére kialakított kitételeik voltak (az átláthatóság követelményének megvalósulását egyebek közt erre hivatkozva állították). Ezért csupán feltételezés az elsőfokú bíróság részéről, hogy e kitételek egyéb esetekben is alkalmazandók lennének. Ha ez is lenne a helyzet, akkor pedig ezek a kitételek csak az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó kikötéshez kapcsolódóan válnának alkalmazhatatlanná.

Mindezek alapján tehát az elsőfokú bíróság ítéletének indokolását úgy kellett megváltoztatni, hogy a felperesek általi szerződésmódosítás esetére biztosított rendkívüli felmondási jogra és a módosítás tényéről való tájékoztatás rendjére vonatkozó kitételek a Törvény hatálya alá tartoznak és a Törvény 4. § (1) bekezdése szerinti szerződési feltétel részeként vizsgálandóak. Ha a felperesek a felmondás jogát a jogszabály szerinti tartalommal kívánták szabályozni, úgy az ÁSZF-nek a jogszabály tartalmáról szóló tájékoztatást is magában kellett foglalnia.

A felperesek – az előzőekben kifejtettek szerint – a közlési rendre és az egyoldalú szerződésmódosítás esetére vonatkozó felmondási jogra irányadó meglévő kitételeikre kiterjedően nem tették a per tárgyává a szerződési feltételeik egészét. A Pp. 215. §-a értelmében a döntés nem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen és mert Törvény 11. §-ában foglaltak szerint nem kérhető eredménnyel a feltétel egy részére az érvényesség megállapítása, a keresetet már önmagában ebből az okból el kellett utasítani. Itt jegyzi meg az ítéltábla, hogy a bíróság még akkor sem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen, ha a felperesek által előadott tények egyébként a szerződési feltétel egészének vizsgálatát lehetővé tennék, hiszen maga az ítéleti rendelkezés csak a kereset szerinti, a kivonatnak megfelelő és a tényállásban helyesen rögzített kitételekre vonatkozhatna. A kereset adott tartalommal való

előterjesztése tehát a kereset eredményességének már önmagában is akadálya. A kereset tartalma arra a felperesi jogi álláspontra vezethető vissza, hogy a „főszabályként hét konjunktív elemből álló feltételsor ugyanis adott esetben ennél kevesebb elemből álló listává „zsugorodik”. Nem vehető ugyanis figyelembe „tisztségtelenségi” okként valamely ún. elv pénzügyi intézmény általi megsértése akkor, ha az adott általános szerződési feltétel elfogadásakor hatályos kögens jogszabályi rendelkezések az adott körülmény érvényesülése érdekében kifejezetten rendelkeztek.” Ebben a körben a Hpt. 2009. augusztus 1-től hatályos különböző módosításaira hivatkoztak. Amellett, hogy ez az érvelés a 2004. május 1-től 2009. augusztus 1-ig terjedő időszakra eleve nem vonatkoztathat, az ítéltábla álláspontja szerint a teljes keresettel érintett időszakban sem helytálló, ezért a csak az ÁSZF-ek egy részére előterjesztett kereset teljesítésének alapjául nem szolgálhat. A felperesek ugyanis figyelmen kívül hagyják, hogy a Hpt. 210. § (3) bekezdése mindvégig követelményként szabta a módosítási jog szerződésben való szabályozását, tehát a Hpt. által támasztott követelményeknek is mindenkor a szerződés részévé vált ÁSZF-ben kellett megjeleníteniük. A Hpt.-ben előírt, a Törvény 4. § (1) bekezdésében foglalt követelmények valamelyikével azonos előírás tehát éppen a Hpt. kifejezett rendelkezése szerint nem helyettesíthette soha a szerződésben való szabályozást.

A Törvény 4. § (1) bekezdésében foglalt követelmények megvalósulása szempontjából érdemben is vizsgálta az ítéltábla a per tárgyává tett szerződéses feltételeket. Abból indult ki, hogy csak akkor volna jelentősége a felperesek egyéb jogszabályok alkalmazhatóságával és erre tekintettel a követelmények egy részének kizárásával, illetve korlátozott tartalmával kapcsolatos álláspontjának, ha a Törvény 4. § (1) bekezdés a) és e) pontjaival, e követelmények tartalmával kapcsolatos érvelésük is helytálló. Az egyértelmű, érthető és átlátható meghatározás elve megvalósulásának hiánya csak tisztességtelenség okán eredményez semmisséget. A felperesek által megjelölt egyéb érvénytelenségi okoknak, illetve szerződésszegési jogkövetkezményeknek tehát az említett követelmények megvalósulásának hiányában semmiféle relevanciája nem lehet.

A Törvény 4. § (1) bekezdésének alkalmazása során azért kell alapvetően a Törvény miniszteri indokolásából kiindulni, mert a követelmények valamelyikének hiányára a Törvény 4. § (1) bekezdés alpontjait megjelölve szükséges rámutatni, még hozzá azon tartalomra tekintettel, amit a Törvény miniszteri indokolása szerint az egyes alpontoknak tulajdonítani kell. Az elsőfokú bíróság által irányadónak tekintett PK véleményhez és PJE határozathoz képest a tartalmi különbség mindössze annyi, hogy a Törvény szerint a 4. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt átláthatóság a fogyasztó általi, a jog gyakorlása esetére irányadó ellenőrizhetőséget jelenti, míg a Kúria jogi aktusai szerint e követelménynek a része a változás mértékének és mechanizmusának leírása is, amely viszont a Törvény miniszteri indokolása szerint az a) pontban szabályozott érthetőség körében értékelendő.

A felperesek fellebbezésükben tényszerűen nem vonták kétségbe annak az elsőfokú ítéleti indoknak a helyességét, hogy az ÁSZF-jeik egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó kikötései a változás mértékét és a módosítás mechanizmusát nem tartalmazzák. Az árazási elveiket nem hozták nyilvánosságra és az általuk meghatározott ok-listában előre nem látható körülményeket is szerepeltettek, így a fogyasztók nem voltak képesek a szerződéskötéskor felismerni az ok-listában megjelölt és a szerződéskötést követően bekövetkező körülményváltozásokból eredő többletkötelezettségek keletkezésének indokait, e kötelezettségek

változásának mechanizmusát, valamint annak lehetséges mértékét. A fogyasztók az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó szerződési feltétel jogszerű alkalmazását sem tudták ellenőrizni. A felperesi érvelés tehát lényegében arra irányult: felülírhatják-e a világos, érthető és átlátható szerződéses szabályozással kapcsolatban kialakított követelményeket az árazási elvekkel kapcsolatos törvényes érdekeik, valamint az előre nem látható eseményekre alapozott módosítási joguk. Az a felperesi álláspont, amely szerint a változás mértékének és mechanizmusának szerződéses szabályozása nem követelmény, és csak a joggyakorlás szerződésszerűsége kérhető számon, ellentétes a Bíróság gyakorlatával („RWE” ügyben hozott ítélet 51-54. pontja), az érvénytelenség jogintézményével és azzal a ténnyel is, hogy amit a szerződés nem rendez, annak szerződésszerűsége sem ellenőrizhető.

Bár a felperesek hivatkoztak az általuk a per tárgyává tett szerződéses feltételek érvényességének elbírálása során a Törvény 4. § (1) bekezdésében foglaltak mellett irányadó további jogszabályokra (Hpt. és Ptk.), azt azonban figyelmen kívül hagyták, hogy ez utóbbi jogszabályokat is az uniós joggal összhangban kell értelmezni. A Hpt. 2004. május 1-től 2009. július 31-ig hatályban volt 210. § (3) bekezdése és a 213. § (1) bekezdés d) pontja az egyoldalú szerződésmódosítási jog egyértelmű és részletes szabályozását, a Ptk. 209. § (4) bekezdése pedig 2009. május 22. napjától a szerződési feltételek világos és érthető megfogalmazását is kifejezetten előírta. E jogszabályi rendelkezésekre tekintettel az Irányelv 5. cikkében foglalt követelményen – az „RWE” ügyben hozott ítélete 58. pontja szerint – mindig is a Bíróság „Kásler” ügyben, „Invitel” ügyben és „RWE” ügyben hozott ítéleteiben írtakat kellett, vagy kellett volna helyes jogalkalmazás mellett érteni. Nincs ellentétben a PJE határozat az „RWE” ügyben hozott ítélet 51-54. pontjaiban foglaltakkal, hiszen a Kúria a „Kásler” ügyben hozott ítélet átláthatósággal kapcsolatos megállapításainak megfelelő, nem pedig analóg alkalmazását írta elő.

Helyesen állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy a Hpt. 210. § (4) és (5) bekezdése alapján az árazási elvekkel kapcsolatban a Felügyelettel szemben teljesítendő elvárások nem helyettesíthetik a felperesek polgári jogi jogviszonyaiban a fogyasztókkal mint szerződő partnerekkel szembeni követelmények betartását.

Helyesen az a megállapítása is, miszerint a felperesek által alkalmazott ÁSZF-ek egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó kikötései egyik időszakban sem elégítették ki az átláthatóság és többnyire a világos, érthető szerződéses szabályozás követelményét.

Az ítéltábla szerint az egyoldalú szerződésmódosítási jog tartalmát a polgári jog általános elveinek megfelelően a felek mellérendeltségéből és egyenjogúságából kiindulva kell a szerződésben meghatározni. Ez a követelmény pedig akkor teljesül, ha a jog deklaráció mellett a szerződés teljes körűen szabályozza a jog gyakorlásának módját, okait és feltételeit, vagyis a felperesek által meghozandó döntés tartalmi kereteit is. Az ilyen szerződéses szabályozás hiányában a felek jogviszonya elveszíti a mellérendeltségen alapuló polgári jogi jellegét, és az alá-fölérendeltségen alapuló jogviszonyokra jellemző tetszőleges, önkényes és számon sem kérhető, ellenőrizhetetlen joggyakorlást tesz lehetővé. A hiányos szerződési rendelkezés nem lehet érthető, egyértelmű és átlátható. Ha pedig a szerződési feltétel nem egyértelmű, nem felel meg a tételes meghatározás és az objektivitás követelményének sem. A szerződésmódosítás mechanizmusának leírása nélkül nem érvényesülhet a ténylegesség, arányosság és a szimmetria követelménye. A polgári jogban az egyoldalú

szerződésmódosítás, mint hatalmasság csak szerződéses alapokon állhat, azaz nem értelmezhető a bírói úton vagy jogszabállyal történő szerződésmódosítás alternatívájaként. Az egyik szerződő fél ugyanis nem jogosíthatja fel magát arra, hogy lényeges és jogos érdekeinek a szerződéskötés után bekövetkezett körülmény miatti sérelmét a másik fél esetleg szintén súlyos érdeksérelmének elmélyítésével hájítsa el.

A felperesi állásponttól eltérően az árazási elvek felfedése nélkül is lehetséges lett volna a szerződéskötéskor a fenti értelemben vett teljes körű, a jog tartalmára is kiterjedő szabályozás a fogyasztó fizetési kötelezettségeinek mértékét ténylegesen befolyásoló okokat illetően. Ehhez arra lett volna szükség, hogy a kamat-, díj-, valamint költségemelés okait a szerződés eltérően rendezze, hiszen ezek a fizetési kötelezettségek nem, vagy nem teljesen ugyanazon körülményektől függnék. Szükség lett volna a felperesek olyan kötelezettségvállalására, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog gyakorlásakor annak okát, valamint a változás mértékét a fogyasztóval közlik, és az ok-listában szereplő körülmények esetleg ellentétes irányú változása esetén azok összehatását és az emelés mértékét is megjelölik. Kötelezettséget vállalnak továbbá arra, hogy ezt meghaladó mértékben a fogyasztó fizetési kötelezettségeit nem növelik. Döntésükről kellő időben, a ténylegesen és reálisan is gyakorolható felmondási jog lehetőségének felkínálásával a szerződő partnereiket tájékoztatják. Kötelezettséget vállalnak továbbá arra, hogy a fogyasztók hátrányára ily módon gyakorolható módosítás jogát az ok-listában foglalt körülmények kedvező változása esetén a fogyasztó javára ugyanígy érvényesítik.

Az ítéltábla mindezekre tekintettel az elsőfokú ítélet elleni felperesi fellebbezést alaptalannak találta.

Alaptalan az alperes tételes meghatározás követelményével kapcsolatos elsőfokú ítéleti indokolás elleni fellebbezése is. Az elsőfokú bíróság ítéletének 155. és 156. oldalán ugyanis helyesen kifejtette, hogy a nyelvtanilag példálódzó jellegű felsorolás csupán az egyébként taxatív ok-lista magyarázata, vagy ténylegesen az ok-lista bővítése-e, csak a konkrét szerződési kikötés vizsgálatával dönthető el. Helyesen állapította meg, hogy önmagában a nyelvtani megjelenésében példálódzó jellegű megfogalmazás a szerződési feltétel tisztességtelenségét nem okozza.

A Fővárosi Ítéltábla a kifejtett indokok alapján a Pp. 253. § (2) bekezdése szerint helybenhagyta az elsőfokú bíróság ítéletének fellebbezett rendelkezését, fellebbezett indokait pedig részben megváltoztatta, illetőleg mellőzte.

A másodfokú perköltségről a Pp. 81. § (1) bekezdése alapján rendelkezett. A felperesek által fizetendő ügyvédi munkadíját a 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet 2. § (1) és (2) bekezdése, 3. § (3), (5) bekezdése, 4/A. § (1) bekezdése szerint – a ténylegesen elvégzett ügyvédi tevékenységhez igazodóan és azt is figyelembe véve, hogy az alperest képviselő ügyvéd megbízási díja és költségtérítése két különböző perorvoslati eljárásra együttesen került kikötésre az ügyvédi megbízási szerződésben – 635.000 forintban állapította meg, mely az áfát is tartalmazza. Az alperes illetékmentessége folytán le nem rótt 8.000 forint fellebbezési illeték viseléséről az 1990. évi XCIII. törvény 74. § (3) bekezdése folytán alkalmazandó 6/1986. (VI. 26.) IM rendelet 13. § (2) bekezdése és 14. §-a alapján rendelkezett.

Budapest, 2015. március 10.

Dr. Czukorné dr. Farsang Judit s.k.
a tanács elnöke

Dr. Magosi Szilvia s.k.
előadó bíró

Dr. Benedek Szabolcs s.k.
bíró

A kiadmány hitelül: